

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI
HUZURIDAGI ILMIY DARAJALAR
BERUVCHI DSc.03/30.12.2020.I.16.02 RAQAMLI ILMIY KENGASH

SAMARQAND IQTISODIYOT VA SERVIS INSTITUTI

Qo'lyozma huquqida
UDK:

PO'LATOVA SHAHNOZA ABDIRASHITOVNA
SUTNI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA YASHIL MARKETING
KONSEPSIYASIDAN FOYDALANISH

08.00.11 - "Marketing"

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (Doctor of Philosophy) darajasini olish
uchun tayyorlangan

DISSERTATSIYA

Ilmiy rahbar: iqtisodiyot fanlari doktori,
Professor Ergashxodjayeva Sh.J.

Toshkent – 2025 yil

MUNDARIJA

	Kirish.....	3
1-BOB.	Sutni qayta ishlash korxonalarida yashil marketing konsepsiyasining nazariy asoslari.....	13
1.1.	Yashil marketing konsepsiyasining mazmuni va unga nazariy yondashuvlar	13
1.2.	Sutni qayta ishlash korxonalarida yashil marketing konsepsiyasidan foydalanishning uslubiy asoslari.....	31
1.3.	Sutni qayta ishlash korxonalarida yashil marketing konsepsiyasini qo'llash bo'yicha xorij tajribasi.....	48
	1-bob bo'yicha xulosa	61
2-BOB.	Sutni qayta ishlash korxonalarida yashil marketing konsepsiyasidan foydalanish holati tahlili	63
2.1.	O'zbekiston Respublikasi sut mahsulotlari bozorining rivojlanish holati tahlili	63
2.2.	Sutni qayta ishlash korxonalarining marketing faoliyati tahlili.....	82
2.3.	Sutni qayta ishlash korxonalarining yashil sertifikat va ekologik markirovkalash faoliyatining tahlili.....	96
	2 - bob bo'yicha xulosa	109
3-BOB.	Sutni qayta ishlash korxonalarida yashil marketing konsepsiyasidan foydalanishni takomillashtirish.....	111
3.1.	Sutni qayta ishlash korxonalarida yashil marketing strategiyalarini qo'llash.....	111
3.2.	Sutni qayta ishlash korxonalarida yashil marketing faoliyatini boshqarishni takomillashtirish.....	128
3.3.	Iste'molchilar xatti-harakatiga yashil sertifikat va ekologik markirovkalashning ta'sirini ekonometrik tahlili.....	137
	3 - bob bo'yicha xulosa	147
	XULOSA	149
	FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI	153
	Ilovalar.....	163

KIRISH

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati. Jahonda ekologik toza mahsulotlarga bo'lgan talab o'sib bormoqda. Bu o'sish asosan iste'molchilar xatti-harakatlaridagi o'zgarishlar va organik oziq-ovqat mahsulotlarning afzalliklari haqida ekologik toza mahsulotlar haridida afzalliklari haqida xabardorlikni ortishi bilan bog'liq bo'lmoqda. Natijada organik oziq-ovqat mahsulotlari va ichimliklar bozori hajmi 2023 yilda 204,62 milliard dollarni tashkil etdi. 2034 yilga borib organik oziq-ovqat mahsulotlari va ichimliklar bozori hajmi 658,38 milliard dollar va yillik talabning o'sishi o'rtacha 6,02 foizni tashkil etishi prognoz qilinmoqda¹. 2023 yilda oziq-ovqat mahsulotlari va ichimliklar bozorida Shimoliy Amerika bozorining 44 foiz ulushi bilan yetakchilik qilmoqda². Lekin shunga qaramasdan jahon oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti (FAO) ma'lumotlariga ko'ra har kuni 1600000 kishi xavfli oziq-ovqat mahsulotlarini iste'mol qilish natijasida turli kasalliklarga chalinmoqda. Har kuni 5 yoshgacha bo'lgan 340 nafar bola xavfli oziq-ovqat mahsulotlari iste'molidan vafot etmoqda³. Shundan kelib chiqqan holda dunyoda ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqish hajmini oshirish, iste'molchilarga organik oziq-ovqat mahsulotlari xaridi bo'yicha afzalliklarni targ'ib qilishga e'tibor kuchaymoqda. Bunday vaziyatda organik oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqaruvchi kompaniyalar yashil marketing konsepsiyalaridan foydalanishi muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Jahonda sutni qayta ishlash korxonalarida mahsulotlarni ishlab chiqarish jarayonida atrof-muhitga minimal zarar yetkazish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, qayta ishlanadigan materiallardan foydalanish, ekologik sertifikatlash va markirovkalash amaliyotini joriy qilish, yashil texnologiyalarni joriy qilish orqali innovatsion rivojlanishni rag'batlantirish, barqaror rivojlanish bo'yicha qator ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Ayniqsa, Skandinaviya

¹ <https://www.mordorintelligence.com/ru/industry-reports/organic-food-and-beverages-market>

² <https://www.who.int/ru/campaigns/world-food-safety-day/2023>

³ <https://www.fao.org/newsroom/detail/oecd-fao-agricultural-outlook-2023-32-maps-key-output--consumption-and-trade-trends/ru>

mamlakatlari, AQSH va Kanada, Yevropa Ittifoqi davlatlarida ekologik siyosatni shakllantirish, yashil innovatsiyalarni yaratish, “yashil sertifikatlash” va “ekologik markirovkalash” amaliyoti borasida olib borayotgan ilmiy ishlari sut mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarida yashil marketing konsepsiyasidan foydalanishda alohida ahamiyatga ega.

Bu borada mamlakatimizda ham alohida me'yoriy hujjatlar, davlat dasturlari va strategiyalar qabul qilinmoqda. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 4-oktabrdagi “2019-2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi PQ-4477-son qarori qabul qilindi. 2019-2030-yillar davrida O'zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o'tish strategiyasida ishlab chiqarish va qayta ishlashga investitsiyalarni jalb etish, shuningdek, qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat mahsulotlarining qo'shilgan qiymat zanjirini yaratish vazifasi belgilangan. Bundan tashqari, yaashil marketing konsepsiyasini mahalliy korxonalar faoliyatida qo'llash bo'yicha “O'zbekiston-2030” strategiyasining 51-maqсадda ““Yashil iqtisodiyot”ga o'tish, sanoatda “yashil sertifikat”lar bozorini rivojlantirish va “ekologik markirovkalash” amaliyotini joriy qilish ko'zda tutilgan. Mazkur vazifa bevosita sutni qayta ishlash korxonalarida yashil marketing konsepsiyalaridan foydalanish zaruriyatini ko'rsatmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 16-fevraldagi “Respublikada oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-36-son, 2023-yil 11-sentyabrdagi “O'zbekiston - 2030” strategiyasi to'g'risida”gi PF-158-son, 2019-yil 24-oktabrdagi “O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020-2030 yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi PF-5853-son Farmonlari, 2022-yil 3-dekabrdagi “2030-yilgacha O'zbekiston Respublikasining “Yashil” iqtisodiyotga o'tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida”gi PQ-436-son, 2021-yil 20-oktyabrdagi “Raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishni yanada kengaytirish chora-